

LJUPČO ARNAUDOVSKI,
ALEKSANDRA GRUEVSKA-DRAKULEVSKI,
Penologija (I–II)

Praven Fakultet „Justinian Prvi“, Skopje, 2013, 510 + 450 str.

Doajen kriminoloških nauka na neka-
dašnjim jugoslovenskim prostorima profesor
Ljupčo Arnaudovski već decenijama prou-
čava pitanja u vezi sa izvršenjem krivičnih
sankcija i do sada su kao plod tog angažo-
vanja, pored mnoštva referata na naučnim
skupovima, članaka i priloga u zbornicima,
nastale zapažene knjige: *Penologija* (Skopje,
1988), *Zatvoreničko opšestvo* (koautorski rad
sa koleginicom Čačevom, Skopje, 2000) i
Zakon za izvršavanje na sankcije (kaoutor-
ski rad sa koleginicom Gruevskom, Skopje,
2011). Kao neka vrsta krune bavljenja nave-
denom materijom, nedavno je, opet u sarad-
nji sa docentom Gruevskom izašlo dvotomo
kapitalno delo *Penologija* u kome se na skoro
hiljadu stranica izlaže materija penologije
u širem smislu: u prvom se obrađuju opšta
pitanja nauke o izvršenju krivičnih sankcija,
dok se u drugom izlaže o izvršnom kazne-
nom pravu Republike Makedonije.

Prvi deo započinje opštim izlaganjem
koji nosi naziv Mesto i uloga penologije kao
nauke i prakse u savremenoj državi i sadr-
ži objašnjenje značaja kazne i kažnjavanja u
našem vremenu, kao i pogled na penologiju
kao „nauku o primeni prinude koje društvo
odobrava“. Na ova izlaganja naslanja se deo
pod nazivom Uvod u penologiju. Tu se prvo
autori bave ukazivanjem na potrebu izučava-
nja penologije kao nauke i njenim značajem
za društvo. Oni prihvataju u novijoj literaturi
rašireno shvatanje po kome je penologija nau-
čna disciplina iz grupe kriminoloških nau-
ka koja proučava krivične sankcije i njihovo
izvršenje. Krivične sankcije, predstavljaju
„prinudna sredstva za suzbijanje kriminalne

aktivnosti koja na osnovu krivičnog zakona
primenjuje krivični sud u krivičnom postup-
ku učinocima krivičnih dela“ (str. 35). Unu-
trašnja diferencijacija krivičnopravnih nauka
i konstituisanje penologije kao samostalne nau-
čne discipline je druga celina o kojoj se ovde
izlaže, a osnovne teorije o kazni i kažnjavanju
(apsolutne, relativne i mešovite) treća.

Glava I Pojam i predmet penologije tre-
tira pitanja razvoja shvatanja o pojmu peno-
logije, određivanje njenog predmeta (određu-
je se u širem smislu, „ne samo kao izučavanje
sistema sankcija i njihovog izvršenja, nego i
ukupnih pravnih, krivičnopravnih, socijalnih
i političkih odnosa koji nastaju u vezi sa prim-
enom represije od strane države povodom
izvršenog krivičnog dela“ – str. 84) i odnosom
penologije sa drugim naukama koje se zani-
maju za kriminalitet. U Glavi II izlaže se o
metodima u penologiji. Autori ih dele na: me-
tode za izučavanje ličnosti prestupnika; one
koji proučavaju pojedinačan slučaj; klinički
metod; metode za ispitivanje osuđeničke po-
pulacije (posmatranje, eksperiment, upoređi-
vanje, anketa, intervju i merenje); i statističke
metode i postupke.

Sledeća, Glava III nosi naziv Istorijski
razvoj i oblici društvene reakcije na krimina-
litet i penološka misao. U izlaganju je vreme
posle nastanka države podeljeno na slede-
će faze kaznene reakcije: period stradanja i
zastrašivanja; humanistički period; period
individualizacije kazne (antropološko-po-
zitivistička, sociološka škola, neoklasična)
i savremena penološka misao koju karakte-
riše polazni stav da je resocijalizacija svrha
kažnjavanja.

Glava IV posvećena je nastanku kazne zatvora kao krivične sankcije, Glava V raznim modelima penitencijarnih sistema (ćeljski i progresivni), a Glava VI problemima izvršenja kazne zatvora u savremenoj penologiji. Tu se izlažu njene osnovne karakteristike, kritike ali i pozitivne strane. Kao njene prednosti se ističu: mogućnost javljanja u mnoštvu modaliteta, što omogućava njenu čestu primenu; ova kazna stvara široke mogućnosti za tretman osuđenih lica, za organizovanje njihove egzistencije u skladu sa uslovima života na slobodi; pruža mogućnosti za disciplinovanje ljudi; ona je jedina zamena za smrtnu kaznu; njena priroda je takva da se može humanizovati i liberalizovati. Najzad, kazna zatvora sama za sebe nije kriminogeni faktor, ali to može postati u zavisnosti od uslova i načina njenog izvršenja. Izlaganje u ovoj Glavi obogaćeno je prikazom statističkih podataka koji se odnose na Republiku Makedoniju. Oni pokazuju da kazne zatvora u periodu 2007-2011. čine 55% od ukupnog broja izrečenih krivičnih sankcija. Među njima dominiraju kazne do jedne godine (65% – od toga 38% su kraće od šest meseci), a ako im se dodaju kazne do dve godine, proizlazi da se u 85% slučajeva ova sankcija izriče na period kraći od 48 meseci. Kazne duže od 10 godina čine 0,8% od ukupnog broja (od toga kazni doživotnog zatvora bilo je u navedenom periodu ukupno 14 ili 0,1%).

Metodi i oblici tretmana u izvršenju krivičnih sankcija i resocijalizacija naslov je Glave VII. Tu se prvo određuje pojam tretmana (autori se opredeljuju za užu odredbu da ovde spadaju „samo oni metodi, mere, sredstva i načini postupanja sa osuđenim licem tokom i posle izvršenja krivične sankcije, koji su usmereni na njegovu resocijalizaciju“ – str. 309). Sve ovakve postupke oni dele na metode individualnog i grupnog tretmana i metode korekcije. Oblici tretmana osuđenih lica dele se na opšte (radna terapija; moralno-pedagoški uticaj; organizovanje slobodnog vremena; osuđenička samouprava; grupna psihoterapija i savetovanje; i nagrađivanje i kažnjavanje) i posebne (tu spadaju tretmani: osuđenih na kratke kazne zatvora;

maloletnika; i postpenalni). Najzad, posebno se izlaže o efikasnosti resocijalizacije i tretmana osuđenih lica i ukazuje na naučne i praktične probleme utvrđivanja delotvornosti ovih zahvata.

Glave VIII i IX bave se formalnim i neformalnim sistemom u kaznenim ustanovama. U prvoj se ukazuje na normativni sistem, režim u penitencijarnim ustanovama, njihovu kategorizaciju, personal i arhitekturu. U sledećoj Glavi pažnja se posvećuje osuđeničkoj zajednici, njenim bitnim karakteristikama i odnosu sa formalnim sistemom. U tom sklopu, autori se posebno fokusiraju na posledice zatvaranja (deprivacije), načine prilagođavanja prestupnika, njihove stavove i konflikte.

Poslednja Glava u Prvom delu posvećena je kratkom istorijatu izvršenja krivičnih sankcija u Makedoniji. Ona predstavlja dobar uvod u Deo drugi koji nosi naziv Izvršno kazneno pravo u Republici Makedoniji. U njemu se daje naučni i praktični komentar Zakona o izvršenju sankcija (ZIS) koji je donet 2006, a noveliran 2010. Njegova sistematika je dosta slična većini zakona koji su doneti na nekadašnjem južnoslovenskom prostoru, ali ima i crte originalnosti jer na primer sadrži posebnu Glavu XVIII „Izvršenje alternativnih mera“ gde se svrstavaju uslovna osuda, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, uslovni prekid krivičnog postupka, opštekoristan rad, sudska opomena i kućno zatvaranje. Odredbe Zakona i podzakonskih akata su detaljno analizirane, a naročito njihova saglasnost sa međunarodnim izvorima krivičnog izvršnog prava.

Ono što je za nas od posebnog značaja je da je ZIS jedinstven kodeks u kome su sadržane sve zakonske odredbe iz ove materije. U Makedoniji je i materija izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima ostala u jedinstvenom zakonu iako ta Republika ima poseban Zakon o maloletničkoj pravdi. Takođe, ne postoji bilo kakav poseban zakon o izvršenju kazne zatvora za dela organizovanog ili kog drugog tipa kriminaliteta. Makedonija nema takav zakon iako je u toj Republici poslednjih decenija bilo više

događaja koji bi dali povoda za reagovanje usvajanjem „paničnog zakonodavstva“. Podsetimo, terorističkim aktom pokušano je ubistvo Predsednika Republike, izvršena je oružana pobuna, a po težini organizovanih oblika kriminaliteta ona ne predstavlja izuzetak u odnosu na države u okruženju. ZIS takođe reguliše i izvršenje krivičnih sankcija izrečenih pravnim licima. Makedonsko zakonodavstvo se, sa punim pravom, opredelilo za jedinstven zakon o izvršenje krivičnih sankcija i to rešenje je mnogo racionalnije od onog kome su pribegli naši zakonopisci koji ne samo da prepisuju rešenje iz jedne zapadne republike bivše Jugoslavije (čije zakonske tekstove ne treba prevoditi), nego nam i takva rešenja predstavljaju kao jedino moguća.

Vratimo se sada na završnu ocenu dela čiju sadržinu smo ovde ukratko prikazali. Bez preterivanja se može reći da se radi o kapitalnom radu čija vrednost prevazilazi granice zemlje u kojoj je nastalo. U njemu

se vidi redak spoj teorijskog promišljanja sa izvanrednim osećajem za praktično. Teško je naći bilo koje pitanje koje se odnosi na kazneni sistem i izvršenje sankcija koje nije obrađeno. Pri tome, autori su koristili obimnu literaturu na više stranih jezika čiji popis je impresivan. Da su ostali samo na tome, radilo bi se o izuzetnom delu. Ali, oni su učinili dodatni napor i u drugoj knjizi dali kritički prikaz nacionalnog krivičnog izvršnog zakonodavstva koji su započeli u komentaru ZIS koji su objavljenom 2011. Tako su praktičarima i svima koji se interesuju za ovu oblast, a ne samo studentima Pravnog fakulteta koji je Penologiju (I-II) objavio, dali pouzdani vodič kroz ovu materiju koja ni u njihovoj Republici, kao uostalom ni u ostalim bivšim socijalističkim državama, još nije izborila status koji zaslužuje.

Prof. dr Đorđe Ignjatović
Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu